

Stalins tragedie: operatie Barbarossa

Hoe Stalin de Sovjetunie aan de rand van de afgrond bracht

Bachelor thesis: Internationale Betrekkingen en Organisaties
Student: J.D. Doornenbal | S1413120
Docent: F.E. Bakker
Datum: 12-6-2017
Woorden: 8372

Introductie

In de internationale betrekkingen wordt het gedrag en karakter van een individu zelden bestudeerd om politieke fenomenen te begrijpen en te onderzoeken. In traditioneel onderzoek staan de staat en haar belangen centraal (Birt, 1993, p. 607). De gebeurtenissen rondom Stalin en operatie Barbarossa dagen echter deze *Grand Theories* uit. Stalin kreeg waarschuwingen voor de invasie van zowel zijn eigen inlichtingendiensten, als van Churchill en Roosevelt, desondanks mobiliseerde halfslachtig en ontkende de validiteit van deze waarschuwingen. Daarnaast had Stalin in de jaren voor de oorlog tienduizenden officieren gearresteerd, ontslagen of geëxecuteerd, waardoor het Rode Leger verzwakt was tijdens de Duitse invasie (Stone, 2015, pp. 331, 332). Dat het Stalinistische systeem vergaande gevolgen voor de binnenlandse politiek en de Sovjetburger had – door de eigenaardige, despotische en gruwelijke methoden die het gebruikte – staat niet ter discussie (Gorodetsky, 1999, p. 316). In de literatuur bestaan echter wel verschillende theorieën over de oorsprong van deze methoden van terreur en of dit ook effect heeft gehad op het buitenlandbeleid. Het eerste debat: zijn de eigenschappen van de binnenlandse politiek – van regimetype tot leiders – relevant voor de vorming van het buitenlandbeleid? Of was het buitenlandbeleid van de Sovjetunie simpelweg gebaseerd op *Realpolitik* en maakte Stalin slechts een rationele, ideologieloze afweging tussen geopolitieke belangen (Gorodetsky, 1999; Stephanson, 2001)? Het tweede debat is tussen de totalitaire systeembehoeften theorie en de psychologische persoonlijkheidstheorie en gaat over de oorsprong van het politiek bestel van de Sovjetunie: werd dit voornamelijk gevormd door de systeembehoeften van het totalitarisme, of werd dit gevormd door de persoonlijke behoeften van Stalin (Arendt, 1979; Tucker, 1965)? De aanname om het individu geheel buiten de beschouwing te laten is lastig houdbaar als men kijkt naar Operatie Barbarossa en andere politieke gebeurtenissen van de eenentwintigste eeuw – deze kunnen we onmogelijk verklaren zonder het noemen van Hitler, Lenin, Stalin, Roosevelt, Churchill, Gandhi en Mao Zedong (Byman & Pollack, 2001, p. 124). In dit onderzoek zal onderzocht worden wat wel de rol van Stalin was ten tijden van operatie Barbarossa en in tweede plaats wat de invloed was van operatie Barbarossa op hem. Het Politbureau en de legertop staat in deze periode als bemiddelaar tussen Stalin en het buitenlandbeleid dat de Sovjetunie voerde – waardoor deze partijmagnaten en generaals een onmisbaar deel zijn in het verhaal van Stalins tragedie: operatie Barbarossa.

Literatuurbespreking

In traditioneel onderzoek wordt de rol van het individu vaak gemeden. Dat is ook niet zonder reden: het systematisch onderzoeken van het individu loopt tegen problemen aan – zowel methodologisch als conceptueel (Byman & Pollack, 2001, p. 124; Greenstein, 1987, pp. 33, 34; 1992, p. 106). De invloed van leiders zou overstemd en sterk beperkt worden door de anarchistische context van het internationale systeem (Byman & Pollack, 2001, p. 108; Hermann & Hagan, 1998, p. 124). Het klassiek realisme gaat uit van de natuur van de mens om het gedrag van de staat te bepalen. Ze stelt dat de internationale politiek in staat van anarchie is, waar sprake is van ongereguleerde competitie tussen staten (Waltz, 1979, p. 117). De voornaamste actor is de staat; deze is een unitaire actor die rationaal handelt naar eigenbelang in termen van macht en veiligheid. Het belang van individuen, binnenlandse politiek en internationale organisaties zijn ondergeschikt (Keohane, 1986, pp. 164,165). De *balance of power* politiek bestaat wanneer er twee of meer staten zijn in een anarchistische context (Waltz, 1979, p. 118). Dit bepaald de stabiliteit van het internationale systeem; wanneer er verandering plaats vindt in de relatieve machtsverdeling tussen staten vergroot de kans op oorlog (Faber, 1990, p. 317). In een multipolaire wereld kan er bij het ontstaan van een verandering in de relatieve machtsverdeling ‘*buck-passing*’¹ plaatsvinden; elke staat hoopt erop dat een andere staat de agressieve actor bedwingt (Donnelly, 2000, p. 109). Staten handelen naar de waarden van *Realpolitik* – pragmatisch en ideologieloos. Universele normen en waarden die voor mensen gelden, gelden namelijk niet voor de acties van staten (Morgenthau, 1954, p. 9). Het realisme gaat ervan uit dat staten rationeel in eigenbelang handelen, in het nastreven van deze doelen worden staten beperkt *bounded rationality* – rationaliteit wordt gelimiteerd door gebrek aan informatie, cognitieve beperkingen en tijdsdruk (Faber, 1990, pp. 308, 309).

Het realisme gaat er vanuit dat zowel de binnenlandse politiek en het individu ondergeschikt is, daarom conflicteert het met beide alternatieve theorieën – de totalitaire systeembehoeften theorie en de psychologische persoonlijkheidstheorie. De totalitair systeem theorie beargumenteert namelijk dat het type regime relevant is voor het buitenlandbeleid dat

¹ ‘*To pass the buck*’ betekent dat men de verantwoordelijkheid probeert te ontduiken, door deze verantwoordelijkheid aan een ander toe te schrijven. *Buck-passing* is een intern proces, waarbij staten bezuinigen op militaire uitgaven met de hoop dat een andere staat de kosten betaalt om de agressie af te schrikken (Donnelly, 2000, p. 109).

het voert, terwijl het realisme dit tegenspreekt - alle staten, democratisch, autoritair of totalitair zijn unitaire actors die ideologieloos naar eigenbelang handelen (Donnelly, 2000, p. 17). Logischerwijs spreekt het ook de persoonlijkheidsbenadering tegen; welke stelt dat de persoonlijkheid van leiders invloed kan hebben op de internationale politiek, aangezien zelfs de meest voorzichtige historici het er mee eens zijn dat het karakter van sommige leiders van invloed is geweest op de loop van de geschiedenis (Greenstein, 1992, p. 105). Volgens de Britse historicus Taylor was er hier tijdens de Tweede Wereldoorlog zeker sprake van: naast de dictators – Hitler, Mussolini en Stalin – waren ook Churchill en Roosevelt in de positie om individuele beslissingen te nemen, welke de loop van de wereld haar grootste conflict in de geschiedenis sterk bepaalde. Deze leiders, stelt hij, overheersten de bevelhebbers van hun legers en waren zo de drijfveren voor elke oorlogshandeling. Hij beschrijft de oorlog als ‘een verbazingwekkende bevestiging van het individu in wat vaak de eeuw der massa’s wordt genoemd’ (Taylor, 1979, p. 10). Begrijpen wanneer en hoe persoonlijkheid een rol speelt bij het gedrag van een staat is noodzakelijk gedeelte van politiek onderzoek. Daarom is er behoefte aan adequate en diepe analyses van gebeurtenissen, om zo te kunnen bepalen wat de rol van leiders is (Birt, 1993, p. 607).

Om de relevantie van leiders te bepalen zijn er twee vragen die verschillende malen in de literatuur terugkomen. Ten eerste: was dezelfde beslissing genomen door een andere leider in dezelfde positie? En hebben deze beslissingen van de leider invloed gehad op de politieke uitkomst (Birt, 1993, p. 608; Greenstein, 1987, pp. 40,46; 1992, p. 106)? Ofwel, de relevantie van persoonlijkheid neemt toe op het moment dat een leider zijn individuele beleidsvoorkeuren niet verstoord worden door instituties en *checks and balances* van een politiek systeem. Als een leider gemakkelijk andere politici en ambtenaren kan promoveren, ontslaan of opruimen zonder veel tegenwerking of remming dan is zijn karakter relevanter voor onderzoek. Dit ‘herstructureren van zijn omgeving’ hangt af van zowel de positie van de leider als zijn vaardigheid om deze omgeving te manipuleren (Birt, 1993, pp. 608, 609; Greenstein, 1987, pp. 33,34). Aanvullend is zowel de historische context als de dynamiek met andere significante actoren belangrijk om te bepalen wat voor rol het karakter van een leider speelde. (Greenstein, 1992, p. 123). Christie en Geis (1970) bestudeerden mensen welke vanuit hun karakter de neiging hadden anderen te manipuleren – het Machiavellist syndroom. Het bleek dat mensen die hoog scoorden op Machiavellisme, zich niet anders gedroegen dan mensen die dat niet deden. Tenzij er sprake is van een context waar hun manipulatieve impulsen effectief kunnen zijn (Greenstein, 1992, p. 122). Of manipulatieve mensen ook daadwerkelijk manipuleren hangt dus af van de context. Zo is ook de context van het politieke

systeem relevant op de vraag of de leider zijn omgeving kan manipuleren zo de politieke uitkomsten kan beïnvloeden.

De leider en de context van het politieke systeem kunnen elkaar beïnvloeden, de verhouding tussen deze staat ter discussie. Zo zijn er over de rol van de dictator in een totalitair systeem twee verschillende visies – dit is het tweede theoretische debat tussen de totalitaire systeem behoeften theorie en psychologische persoonlijkheid benadering. De eerste beargumenteert dat de dictator er is als noodzakelijkheid voor het systeem; de dictator heeft alle macht en ontnemt zo de bureaucraten van de moordmachine hun gevoel voor verantwoordelijkheid. Zoals Eichmann Hitler nodig had om met een schoon geweten genocidale daden uit te voeren (Tucker, 1965, p. 564), zo had Jezjov – het hoofd van de geheime politie, de NKVD, tijdens de Grote Terreur – Stalin nodig om massa-arrestaties en executies van onschuldigen uit te voeren. De dictator zou in dit geval nodig zijn om het moordlustige systeem te voorzien van een verantwoording – namelijk gehoorzaamheid aan de dictator. Gehoorzaamheid aan de functie en niet aan de persoon. Kortom de dictator is een noodzakelijkheid, niet als persoon maar als functie. Daar tegenover staat Tucker die beargumenteert dat de dictator niet slechts een noodzakelijkheid is van het systeem, maar dat het systeem ook bepaalde persoonlijke behoeften van de dictator bevredigt. Volgens Tucker schiet Arendts verklaring tekort om de geschiedenis van Hitlers Duitsland en Stalins Rusland te verklaren – terwijl haar theorie dat juist poogde (Tucker, 1965, pp. 556, 564, 565). Tucker, Birt, Rutherford en Bullock beargumenteren allen dat het systeem juist het verlengde was van de dictator - die zijn persoonlijke behoeften verschuift op het publieke domein. Het voornaamste argument daarvoor is dat de terreur pas stopte toen Stalin stierf; tot zijn dood was de terreur altijd in meer of mindere maten aanwezig (Birt, 1993, p. 610; Rutherford, 1966, p. 390; Tucker, 1965, p. 570). Aangezien het na zijn dood stopte, is het logischerwijs ook een gevolg van de persoon van Stalin in plaats van een eigenschap van het systeem (Rutherford, 1966, p. 390; Tucker, 1965, p. 568). Zo waren de zuiveringen geen gevolgen van de behoeften van het Sovjet systeem, maar een resultaat van Stalins eigen desillusie – die vrijwel iedereen wantrouwde (Montefiore, 2009, p. 287; Rutherford, 1966, p. 390). In de Grote Terreur had hij afgerekend met de mensen die zijn ego hadden aangetast; hij wilde kostte wat het kost zijn eigen fragile narcistische ego beschermen van externe bedreigingen. Als gevolg van de terreur had hij een systeem gecreëerd wat deze behoeften perfect bevredigde (Birt, 1993, p. 616). Alan Bullock noemt de Grote Zuiveringen een klassiek voorbeeld van ‘de verschuiving van een persoonlijke gemoedaandoening op de publieke zaak’ (Bullock, 1991, p. 380). Deze gebeurtenis droeg ook nog bij aan zijn zelfvertrouwen en bevestigde zo zijn narcistische

wereldbeeld, waarin hij altijd gelijk had en iedereen om hem heen niet te vertrouwen was (Bullock, 1991, pp. 380, 383; Montefiore, 2009, p. 287). Deze benadering is gebouwd op de stelling van Harold Lasswell (1960) die beargumenteerde dat sommige leiders – niet alle – hun interne ego behoeften projecteren op de publieke sfeer (Birt, 1993, p. 608). Dit zou het geval zijn bij Stalin volgens deze auteurs. Door Arendt blijft Lasswell zijn stelling buiten spel en wordt er slechts gekeken naar de functie van de dictator en niet de persoon (Tucker, 1965, pp. 564, 565). Desondanks lag de aard van zijn macht niet in zijn functie, maar in zijn persoon (Bullock, 1991, p. 683).

Aangezien de dictator dus niet slechts als functie maar ook als persoon relevant is; is er behoefte aan een persoonlijkheidsbenadering, welke de invloed van de leider zijn karakter en leiderschapsstijl onderzoekt. Tucker beschouwt de paranoia van Hitler en Stalin, dat zij op het systeem projecteren, als een kenmerk van het totalitaire systeem (Tucker, 1965, p. 566). Rutherford bevestigt dat de totalitaire dictator meestal een leider is met het paranoïde persoonlijkheidstype (1966, p. 405). Deze psychopathologische kenmerken van een dominante leider zouden van invloed kunnen zijn op het beleid van een staat (Birt, 1993, p. 610). Het paranoïde persoonlijkheidstype – wat vaak in combinatie gaat met narcisme en sadistische neigingen – kan zorgen dat een persoon opklimt naar de top van een politiek systeem en dit vervolgens als verlengstuk van zijn eigen persoonlijkheidsstoornis gebruikt (Birt, 1993, p. 611; Rutherford, 1966, p. 402). Onderdeel van het paranoïde en narcistische persoonlijkheidstype is een onomstotelijk *belief system* – welke door geen enkele argumentatie zijn fouten laat inzien (Rutherford, 1966, p. 402). Het *belief system* van leiders staat centraal in de politieke psychologie. Een leider maakt namelijk geen volledig rationele objectieve beslissingen, maar ziet de werkelijkheid door een subjectieve bril getekend door zijn *belief system*, en interpreteert nieuwe informatie in deze al bestaande kaders (Renshon, 2008, p. 822). Desondanks kan een *belief system* wel veranderen, bijvoorbeeld door een traumatische ervaring (Renshon, 2008, pp. 841, 842). In het geval van narcistische leiders zijn deze *belief systems* nog vaster, dan in het geval van leiders die deze persoonlijkheidsstoornis niet hebben.

Aangezien geen enkele theorie – het klassiek realisme, de totalitaire systeembehoeften theorie en de psychologische persoonlijkheidstheorie – exclusief en uitsluitend de geschiedenis kan verklaren, is er behoefte aan een adequate, omvattende analyse van historische gebeurtenissen (Birt, 1993, p. 323). In het literatuuronderzoek is beargumenteerd dat Stalin, als persoon, relevant was om het Stalinistisch systeem te begrijpen. In dit onderzoek is daarom gekozen voor de psychologische persoonlijkheidsbenadering. Dit

wordt vergeleken met de verklaring uit het klassiek realisme, waarin wordt beargumenteerd dat het individu irrelevant is voor de studie naar internationale betrekkingen. In dit onderzoek zal gekeken worden naar de rol van het individu en zijn persoonlijkheid door een analyse van de vorming en invloed van het buitenlandbeleid in de Sovjetunie.

Theoretisch kader

Alomvattende psychologische analyses worden vaak met scepsis benaderd vanuit de wetenschap. Dit als gevolg van gebrek aan bewijs, waardoor vele aannames gemaakt moeten worden (Bullock, 1991, pp. 10-11). Dit onderzoek zal zich daarom beperken tot enkele karakterstrekken, waarover consensus bestaat, van Stalin. Aangezien in dit onderzoek een psychologische persoonlijkheidsbenadering hanteert zal er in het theoretisch kader Stalins psychiatrische aandoeningen beschreven worden. De heersende hypothese is dat Stalin deze aandoeningen projecteerde op het publieke domein. Dit betekent dat een individu uiting geeft aan zijn psychopathologische behoeften op het publiek domein. Normaliter wordt een individu zijn persoonlijkheidsaandoening slechts geuit in zijn of haar directe omgeving. Zoals Tucker stelt:

‘De dictator vond niet, bij wijzen van spreken, een uiting van zijn psychopathologische behoeften in zijn persoonlijk leven, terwijl deze “normaal” functioneert in zijn publieke politieke capaciteit. In tegenstelling, hij vond een hoofduitlaat voor deze behoeften in politieke ideologie en politieke activiteit. In de woorden van Lasswells formule, zijn psychopathologische “persoonlijke behoeften” waren verschoven naar “publieke objecten.”(Tucker, 1965, p. 566)

Het publieke domein is in dit onderzoek gedefinieerd als de bestuurlijke top van de Sovjetunie – bestaande uit de Partij, en de Volkscommissariaten, en het binnen- en buitenlandbeleid van de Sovjetunie. Door de persoonlijkheidsbenadering is theorie en casus onlosmakelijk met elkaar verbonden, aangezien er vanuit persoonlijkheidsbeschrijvingen van Stalin hypothesen geformuleerd dienen te worden. Vanuit de persoonlijkheidsaandoeningen die Stalin had worden er ‘psychopathologische behoeften’ geformuleerd, dit zijn innerlijke driften om uiting te geven aan de psychologische aandoening. De hypothese is dat die behoeften effect hebben op het beleid.

Ondanks verschillende accenten van historici lijkt er eensgezindheid over Stalins meest opvallende karaktereigenschappen en samenhangende psychopathologische behoeften. De twee karaktereigenschappen van Stalin, welke de boventoon voeren, waren narcisme en paranoia (Bullock, 1991, p. 492). Hij viel onder de psychiatrische diagnose van de paranoïde en narcistische persoonlijkheid (Bullock, 1991, p. 11; Tucker, 1965, p. 566). Daarnaast had

hij een neiging naar mededogenloosheid als middel om zijn doel te behalen (Bullock, 1991, p. 379). Paranoïde neigingen worden als symptoom beschreven van het narcistische persoonlijkheidstype. Daar tegenover wordt de narcistische grootheidswaan ook als symptoom gezien van het paranoïde persoonlijkheidstype (Bullock, 1991, p. 382). Het wantrouwen van Stalin stond in wisselwerking met de behoefte aan zelfbevestiging (Bullock, 1991, p. 384), en zo hangen deze twee – de narcistische en paranoïde persoonlijkheidstype – samen. De overlap in de termen kan zorgen voor verwarring. In de literatuur zijn verschillende perspectieven over het ontstaan en samenhang van deze persoonlijkheidstype. In het maligne – kwaadaardige – narcisme syndroom, komen echter alle meest opvallende karaktereigenschappen van Stalin samen. Het maligne narcisme syndroom bestaat uit vier verschillende kern elementen:

- a. Een overweldigend narcisme met een extreme zelfingenomenheid waardoor deze incapabel is, om empathie te voelen voor het lijden van anderen.
- b. Een defect en gebrekkig geweten.
- c. Een samenhangend agressie – het gebruik van agressie om zijn behoeften te verwezenlijken is ongeremd.
- d. Een paranoïde kijk op de wereld – denkt dat hij omringd is door vijanden (wat deze personen vaak ook zijn), maar ziet niet zijn eigen rol in het creëren van deze vijanden (Post, 1993, p. 113).

Birt beargumenteert dat het paranoïde persoonlijkheidstype getekend wordt door een complexe dynamiek van zowel narcisme als agressie. Hij beargumenteert dat de klinische beschrijving van de paranoïde bijna naadloos aansluit op de biografische beschrijvingen van Stalin. In zijn beschrijving van de paranoïde komen alle elementen van Posts beschrijving van het maligne narcisme in voor, namelijk het sterke wantrouwen, narcisme, gebrek aan geweten, neiging tot agressie en sadisme (Birt, 1993, pp. 612, 613, 615).

Deze karakteristieken uiteten zich in verschillende dominante psychopathologische behoeften. Een paranoïde narcist wil kostte wat het kost zijn eigen fragile zelfbeeld beschermen, dit doet hij door zichzelf en iedereen te overtuigen van de juistheid van zijn geïdealiseerde zelfbeeld. Dit geïdealiseerde zelfbeeld is gecreëerd om zichzelf te beschermen en is bij Stalin ontstaan in zijn kindertijd. Als de beangstigende omgeving niet verandert dan wordt de geïdealiseerde zelf als zijn echte identiteit aangenomen (Birt, 1993, p. 616; Bullock, 1991, pp. 11, 384; Tucker, 1990, pp. 3, 4). De paranoïde is hypersensitief voor minachting

van anderen en elke bedreiging voor dit zelfbeeld, dit activeert zijn projectie mechanisme en zorgt voor agressie om de bedreiging te neutraliseren (Birt, 1993, p. 613). Stalin was overtuigd dat hij een historische missie moest vervullen en dat hij omringd werd door vijanden; hij moest zijn omgeving en zichzelf blijven overtuigen van zijn gelijk – over zowel zijn missie als zijn paranoïde wereldbeeld (Bullock, 1991, pp. 492, 493; Tucker, 1990, p. 3). Het ‘heilige’ wantrouwen was genoodzaakt – als hij niet de eerste klap uit zou delen, zou hij verraden worden. Hiervoor grijpt de paranoïde elk bruikbaar detail om ze in een logisch patroon te passen om zo zijn eigen geloofwaardigheid in stand te houden. (Bullock, 1991, pp. 382, 492; Montefiore, 2009, p. 237). Om dit te realiseren was naast het wantrouwen, geweld het onovertroffen middel, om zowel zichzelf te beschermen als zijn omgeving te overtuigen van zijn gelijk. Hij hanteerde dit niet als noodzakelijk kwaad wat geoorloofd was tijdens een crisis, maar als ‘permanente bestuursformule’ (Bullock, 1991, pp. 379, 490, 491). Zijn dominante psychopathologische behoeften zijn enerzijds een wantrouwige beschermingsdrang van zijn geïdealiseerde zelfbeeld en missie, en anderzijds een agressieve overtuigingsdrang om ieder van zijn zelfbeeld en paranoïde wereldbeeld te overtuigen. Agressie en dwang is het geprefereerde middel om dit te bewerkstelligen.

Tucker noemt drie verschillende verdedigingsmechanismen die Stalin gebruikte om zijn zelfbeeld te wapenen tegen bedreigingen. Kritiek, tegenwerking of verontrustend nieuws waren allen bedreigend voor zijn zelfbeeld. Tucker vat deze psychologische strategieën samen als verdringing, rationalisatie en projectie (Bullock, 1991, p. 381). Bij verdringing ontkende Stalin de juistheid van de kritiek of verontrustende feiten, en beargumenteerde dat er sprake was van sabotage, misplaatste overdrijving of agressie. In geval van rationalisatie, beredeneerde hij legitimatie van zijn eigen gedrag, en presenteerde daardoor zijn bekritiseerde eigenschap als rechtvaardig en vereist. Het laatste verdedigingsmechanisme is projectie. In dit geval projecteert, of verschuift, Stalin drijfveren en attitudes aan anderen om het zo niet aan zichzelf te hoeven toekennen. Voorbeelden hiervan zijn dat Stalin bondgenoten en vrienden verraadt, en zich vervolgens tegenover zichzelf en anderen verantwoordt dat die ander hem verraden zou hebben (Bullock, 1991, p. 382). Birt en Rancour-Laferriere voegen één relevante verdedigingsmechanisme toe: identificatie met de agressor. Hij stelt dat de ontwikkeling van paranoia vaak een oorsprong kent in de ontwikkeling van de relatie met de vader.² Het kind is afhankelijk van de vader,

² Ondanks dat de oorsprong vaak in de kindertijd te zien is, is de omgeving van de kindertijd niet genoeg om een paranoïde karakter te ontwikkelen (Birt, 1993, p. 612). Het conflicteert met andere perspectieven op de ontwikkeling van het paranoïde persoonlijkheidstype; die beargumenteren dat de

maar wordt tevens bedreigd door hem; als gevolg hiervan identificeert het slachtoffer zich met het agressieve vader figuur – en zo ook Stalin die mishandeld werd door zijn vader (Birt, 1993, pp. 612, 614; Rancour-Laferriere, 1988, p. 483).³ Een slachtoffer identificeert zich met de agressor als zijnde een verdedigingsmechanisme, om zo zijn angst te beperken. Hierdoor kan het slachtoffer een vertrouwen ontwikkelen naar de potentiële agressor. Daarbij imiteert het slachtoffer het gedrag van de agressor en projecteert deze op zijn omgeving (Rancour-Laferriere, 1988, p. 482). Deze verdedigingsmechanismen zijn psychologische strategieën die vallen onder Stalin zijn psychopathologische behoeften die voortkomen uit een beschermingsdrang om zijn fragile ego te beschermen. Dit uit zich enerzijds in defensieve trekken, zoals ontkenning van feiten, maar ook in agressieve trekken – dwangmatig loyaliteit eisen en iedereen uit de weg ruimen die het met hem oneens is of niet gelooft in zijn persoonlijkheidscultus.

Stalin was een dictator in een totalitair systeem, waarin hij was opgeklommen juist door zijn paranoïde persoonlijkheid. Eenmaal aan de top gebruikte hij de bureaucratische instituties van de Sovjetunie als een ‘extensie van zijn persoonlijkheidsaandoening’ (Birt, 1993, p. 611; Rutherford, 1966, p. 402). Door de Grote Terreur kon hij zijn oppositie uit de wegruimen en zowel zijn positie als ego verstevigen en beschermen. Door zijn paranoia zag hij overal bedreigingen voor zijn ego, deze bedreigingen wilde hij tegen elke prijs neutraliseren – dit deed hij met succes. Daarnaast was de terreur politiek voordelig voor Stalin; het maakte hem almachtig en stelde hem in staat om zijn omgeving continue te ‘herstructureren’ – hij was in staat te promoveren, degraderen en op te ruimen wie hij wilde. Ofwel het was een gevolg van Stalins gemoedsaandoening en politieke behoeften, in plaats

paranoïde persoonlijkheidsstructuur ‘een onwrikbaar waansysteem’ is ‘dat zich op middelbare leeftijd ontwikkelt en wordt ingekapseld, zodat andere psychische functies niet worden aangetast en de persoonlijkheid in wezen intact blijft en in relatie met de omgeving goed kan functioneren’ (Bullock, 1991, p. 381).

³ De theorie luidt dat Stalin de identificatie ontwikkelt door een psychopathologisch proces wat de oorsprong vond in Vissarion ‘Beso’ Dzoegasjvili, de agressieve vader van Stalin (Birt, 1993, pp. 614, 615, 618, 619; Rancour-Laferriere, 1988, pp. 483, 484). Zo was Besosjvili (zoon van Beso) ook één van de vele aliassen die hij gebruikte, en noemden zijn beste vrienden in Gori – zijn geboortestad – hem ‘Beso’ (Montefiore, 2014, pp. 51, 181). Dit geeft iets weer van Stalins dubbelslachtige relatie met zijn vader; hij was namelijk ook doodsbang voor zijn paranoïde, gewelddadige en vaak dronken vader, die hem verschrikkelijk afranselde. Beso was volgens één van zijn schoolkameraden de reden waardoor de jonge Stalin ‘mensen leerde haten’ en even ‘hard en harteloos’ werd als zijn vader (Montefiore, 2014, pp. 52, 53). Vaak wordt Stalins relatie met zijn vader wel als de oorsprong beschouwd, maar vele andere factoren en agressors hebben bijgedragen aan de volledige ontwikkeling van Stalins paranoia en zelfverdedigingsmechanismen. Bijvoorbeeld de omgeving van het seminarie in Stalins jeugd jaren (Birt, 1993, p. 614), het kat en muis spel met de geheime politie van de Tsaar (Montefiore, 2014, pp. 248-250; Rancour-Laferriere, 1988, pp. 483, 484), en de eeuwige machtsstrijd met zijn ‘aartsvijand’ Trotski (Rancour-Laferriere, 1988, p. 484).

een gevolg van de systeembehoeften (Bullock, 1991, p. 493). Stalin had een groot talent voor deze politieke manoeuvres en manipuleerde zijn omgeving met succes. Zijn talent en verworven positie maakten dat hij zijn individuele voorkeuren kon afdwingen, daarom is zijn persoonlijkheid relevant voor een politieke analyse van de Sovjetunie (Birt, 1993, pp. 608, 609; Greenstein, 1987, p. 42).

Kortom, Stalin had geen manier van uiting gevonden om met zijn psychopathologische behoeften om te gaan in zijn persoonlijk leven, zodat hij “normaal” zou kunnen functioneren in het publieke domein. In tegenstelling, hij had – naar Lasswells stelling – een manier gevonden om zijn psychopathologische behoeften te projecteren op het publieke domein (Tucker, 1965, p. 566). De immense gevolgen van Operatie Barbarossa voor de Sovjetunie waren te wijten aan Stalins toedoen – wat hij waarschijnlijk door had (Figes, 2014, p. 305). In dit paper is onderzocht wat Stalins rol was en hoe hij zijn psychopathologische behoeften projecteert op de Sovjetunie in de aanloop en tijdens operatie Barbarossa. Allereerst is onderzocht of de persoonlijkheid van Stalin van invloed was op het buitenlandbeleid van de Sovjetunie, zoals Chroestsjov beweerde: ‘Stalin demonstreerde zijn wantrouwen en hoogmoed niet alleen in relatie tot individuen in de U.S.S.R., maar ook in relatie tot hele partijen en naties’ (Khrushchev, 1956, p. 48). Ten tweede zijn de gevolgen van de Duitse invasie op Stalins persoonlijkheid en positie in de Sovjetunie bestudeerd.

Methode

In dit onderzoek worden de motieven, het gedrag van de individu en welk effect deze heeft op het gedrag van de staat onderzocht. ‘Het begrijpen van de geschiedenis door middel van motieven en motieven door geschiedenis: dat is psychohistorie’ (Binion, 1978, p. 314). Dit wordt gedaan aan de hand van interpretaties van verschillende historici die psychologische en historische analyses van Stalins casus hebben uitgevoerd; dit zijn interpretaties van de geschiedenis waarin geschiedenis en psychologie elkaar kruisen. Daarnaast wordt dit vergeleken met de verklaring van het klassiek realisme. Tucker (1965) was één van de eerste die de link probeerde te leggen tussen Stalins persoonlijkheid en het gedrag van de Sovjetunie (Birt, 1993, p. 610). Hij uitte kritiek op de systeemverklaring van Arendt die gebrekkig was om Hitlers Duitsland en Stalins Rusland te verklaren (Bullock, 1991, p. 489; Tucker, 1965, p. 566). Een algemene verklaring van Stalins Rusland is per definitie gebrekkig als ‘irrationele psychologische krachten de Sovjetunie stuurden’. In dat geval moeten de persoonlijke eigenaardigheden van Stalin betrokken worden bij de verklaring (Birt, 1993, pp. 611, 612). In dit onderzoek is gefocust op het individu en de link tussen Sovjetbeleid – en is daarmee een historische analyse van secundaire literatuur zodat de complexiteit, de nuances en de dynamiek van Stalin in relatie tot het Sovjetsysteem weergegeven kan worden. Aangezien de auteur zelf geen psycholoog is berust deze op secundaire psychologische en politieke interpretaties van Stalin zijn karakter en acties van Birt (1993), Bullock (1991), Gorodetsky (1999), Montefiore (2009), Rancour-Laferriere (1988), Rutherford (1966) en Tucker (1965, 1990).

Bij een psychohistorische analyse verandert er methodologisch gezien niks ten opzichte van de historische methodologie. Het is geschiedenis benaderd vanuit een psychologisch perspectief om een completer begrip te kunnen krijgen van menselijk gedrag. Zowel de onderbewuste wereld van de psyché als de tastbare realiteit zijn een fundamenteel deel van dit verhaal van de geschiedenis. Desondanks moet het gebruik van het psychologische perspectief verantwoord worden (Shneidman & Levine-Shneidman, 1985, pp. 359, 360). Het tweede theoretisch debat⁴ is gevoerd in het literatuuronderzoek; daar is bevonden dat Stalin als persoon – niet als functie – relevant voor het begrijpen van het

⁴ In de introductie deel ik mijn onderzoek op in twee debatten. Het eerste debat is tussen het klassiek realisme en benaderingen die de interne processen benadrukken: zowel de totalitaire systeembehoeften theorie en de psychologische persoonlijkheidstheorie. Het tweede debat is tussen de totalitaire systeembehoeften theorie en de psychologische persoonlijkheidstheorie en is gevoerd in het literatuuronderzoek

Sovjetsysteem; want toen hij stierf hield de terreur op en was er een wezenlijk verschil in het Sovjetbestuur (Birt, 1993, p. 610; Rutherford, 1966, p. 390; Tucker, 1965, p. 570). In dit onderzoek staat het eerste debat centraal: was het individu, Stalin, relevant voor de uitkomsten van operatie Barbarossa? Ondanks dat het individu niet altijd essentieel is om de internationale betrekkingen te begrijpen, is het soms onmisbaar om een adequate analyse te maken van grote politieke gebeurtenissen (Verba, 1961, p. 93). In het geval dat het individu relevant voor de analyse van politieke gebeurtenissen is, worden we verplicht ook naar de psyché van deze individu te kijken. Daarom is er gekozen voor de psychohistorische benadering. Eén van de onderzoeksvelden van de psychohistorie is die van de psychobiografie, of psychopathografie. Dit legt de link tussen persoonlijkheidspsychologie en geschiedenis (Carducci, 2009, p. 196). De biografieën van de politieke wetenschapper Tucker voldoen het meest aan deze eigenschappen (Runyan, 1988, p. 298). De biografie van Montefiore (2009) beschrijft uitgebreid de dynamiek en interacties tussen de partijmagnaten, waardoor we meer inzicht kunnen krijgen van Stalins positie ten opzichte van andere invloedrijke Sovjetleiders. De biografie van Bullock (1991) bevat uitgebreide beschrijvingen van Stalins redenties, karaktereigenschappen en de verhoudingen in de internationale politiek. Deze biografieën zijn in dit onderzoek met elkaar vergeleken, om te zorgen voor de juiste nuances en aanvullingen. Daarnaast leverden Gorodetsky (1999) en Bullock (1991) de meeste argumenten om het perspectief van het klassiek realisme te onderbouwen, desondanks vonden beide schrijvers dat Stalin ook als individu invloed had op de internationale politiek.

Dit onderzoek is opgedeeld in twee fases. De eerste fase: de voorgeschiedenis en aanloop naar operatie Barbarossa – waar Stalins misvatting en de cultuur van angst wordt beschreven. Fase twee: is een historische analyse van de eerste maanden van operatie Barbarossa. Hier wordt beschreven wat de impact van Stalin op het verloop van het conflict was, en wat de invloed van de invasie op Stalin was. De psychobiografische benadering van het onderzoek zal vergeleken worden met verklaring vanuit het Realisme – waarin het niveau van analyse de staat is in plaats van het individu, Stalin. Centraal staat de vraag: Hoe projecteerde Stalin zijn psychopathologische behoeften op het buitenlandbeleid en wat waren de gevolgen hiervan – in de aanloop en het verloop van operatie Barbarossa?

Resultaten

Aanloop naar operatie Barbarossa 1939-1941

Stalins misvatting

Stalin zag de internationale politiek als een ‘pokerspel’ met drie spelers – de Sovjetunie, de kapitalisten uit Groot-Brittannië met Frankrijk als bondgenoot en de fascistische met Hitler als aanvoerder. Stalin ging ervan uit dat een ieder dacht als hij – een fout die hij later indirect erkende.⁵ Dit had twee essentiële gevolgen: hij dacht dat iedere speler probeerde de andere spelers met elkaar in conflict te brengen, zodat de ‘derde er met de buit vandoor kon gaan’ (Montefiore, 2009, pp. 288, 298, 331). Daarnaast beredeneerde Stalin dat de grootste fout die Duitsland zou kunnen maken een twee-fronten oorlog zou zijn. Stalin geloofde dat Hitler, die hij zag als een conventioneel en rationeel staatsman net als hij, dat ten allen tijde zou willen voorkomen; zolang Engeland niet verslagen zou zijn, zou Hitler nooit aanvallen. Hij onderschatte hiermee Hitlers fanatisme en zijn bereidheid om een grote gok te nemen (Montefiore, 2009, pp. 287, 331; Tucker, 1990, pp. 592, 619, 683).⁶ Stalin ‘vertrouwde’ Hitler en wantrouwde de democratieën, in het bijzonder Groot-Brittannië. Dit vertrouwen en wantrouwen kent verschillende verklaringen. Birt (1993) en Ranfour-Lacoure (1988, p. 484) stellen dat Stalins vertrouwen onverklaarbaar blijft zonder het psychoanalytisch perspectief: Stalin identificeerde zich namelijk met Hitler, de agressor. Daarnaast zorgt Stalins narcisme en paranoïe voor een onwrikbaar wantrouwen richting het Westen, wat volgens Rutherford een kenmerk is van de narcistische persoonlijkheid (Rutherford, 1966, p. 402). De andere verklaring is dat Stalin slechts een *Realpolitiker* was: hij was nauwelijks bewogen door sentiment of ideologie in zijn buitenlandbeleid, maar zijn beleid was rationele *Realpolitik*,

⁵ Na de oorlog sprak Stalin reflecterend op de oorlog: ‘Als je een beslissing probeert te nemen, moet je jezelf nooit in de gedachte van de ander verplaatsen, want als je dat wel doet kan je verschrikkelijke fouten maken’ (Montefiore, 2009, p. 331).

⁶ Dit was ook een logische rederening van Stalin. De invasie van Rusland en het gebrek van een lange termijn plan van Hitler draaide de Nazi’s uiteindelijk de das om. Hitler lichtte zijn keus in februari 1945 – toen het duidelijk was dat een nederlaag onvermijdelijk was – als volgt toe: ‘Het besluit Rusland binnen te vallen was het moeilijkste dat ik ooit heb moeten nemen. Ik heb altijd de mening verdedigd dat we hoe dan ook een tweefrontenoorlog moesten vermijden en je kunt er van verzekerd zijn dat ik lang en met angst in het hart heb nagedacht over Napoleons ervaringen in Rusland. Waarom dan toch, zo kun je vragen, deze oorlog tegen Rusland en waarom op het moment dat ik er voor koos?’ Hitler dacht dat het ‘absolute noodzaak’ was om ‘Rusland van het Europese schaakbord te vegen’. Hij beargumenteert dat ‘alleen als we de Russen voor waren hadden we een kans hen te verslaan’ (Bullock, 1991, p. 753).

welke de geopolitieke belangen van de Sovjetunie nastreefde (Gorodetsky, 1999, p. 316). Stalin vertrouwde Hitler niet; hij vertrouwde slechts zijn inschatting van Hitler. Stalin zou zich niet verraden voelen doordat Hitler het Molotov-Ribbentrop pact brak, maar door Hitlers irrationaliteit om een twee frontenoorlog te starten (Stephanson, 2001, p. 138). Het diepe wantrouwen richting het Westen zou ook gegrond, of ten minste begrijpelijk, zijn. Namelijk, Stalin voelde zich verraden door het Westen door het verdrag van München in 1938 - waarbij Tsjechische provincies door Engeland en Frankrijk aan Duitsland waren uitgeleverd. Deze provincies waren, volgens Stalin 'de prijs voor de belofte oorlog te zullen voeren tegen de Sovjetunie, een belofte die Duitsland nu weigert na te komen'(Bullock, 1991, pp. 643, 644; Montefiore, 2009, p. 288). De pogingen van Engeland om de relatie te verbeteren, begin 1939, waren dan ook vruchteloos (Bullock, 1991, pp. 643, 644). Daarnaast had de Sovjetunie twee keer op voet van oorlog gestaan met Engeland; tijdens de Sovjet-Finse oorlog en tijdens de bombardementen van de olievelden van de Sovjetunie door een Anglo-Franse alliantie (Gorodetsky, 1999, p. 318).

Deze twee visies staan haaks op elkaar wat betreft de oorsprong van Stalins vertrouwen richting Hitler – kwam het vertrouwen door zijn 'hyperrealisme' of door identificatie met de agressor, Hitler (Stephanson, 2001, p. 129)? Desondanks erkennen de verschillende auteurs van dit debat allen een rol toe aan Stalins gemoedsaandoening (Birt, 1993, p. 622; Gorodetsky, 1999, pp. 322, 323; Rancour-Laferriere, 1988, p. 484; Stephanson, 2001, p. 139). Los van de oorsprong van Stalins vertrouwen staat vast dat hij ernstig verward was. Dit was voornamelijk te zien in hoe hij vast hield aan zijn overtuigingen. De verklaring uit het realisme is, als gevolg hiervan, dan ook gebrekkig. Het realisme kan dan wel Stalins redenties verklaren, maar het kan niet verklaren waarom Stalin vasthoudt aan zijn eigen overtuigingen als tegensprekende informatie op tafel komt. Ondanks vele waarschuwingen van zowel zijn eigen inlichtingendiensten, Churchill en de zichtbare mobilisatie van de Duitsers bleef hij de betrouwbaarheid van deze berichten ondermijnen (Montefiore, 2009, pp. 331-337). De waarschuwingen van Churchill voor de Duitse invasie, had een omgekeerd effect en voedde zijn paranoia: 'Wij worden gewaarschuwd voor de Duitsers en de Duitsers voor de Sovjetunie, ze proberen ons tegen elkaar uit te spelen' zei Stalin (Montefiore, 2009, p. 331). De Duitsers voedden door middel van valse informatie deze overtuiging van Stalin. Dit voedde Stalins wantrouwen voor de Britten, en zijn ambitie om goede banden met Duitsland te bewaren, zodat ze niet in conflict zouden komen. Stalin wilde niet mobiliseren uit angst dat hij Hitler zou provoceren, ondanks de grootse Duitse militaire concentraties in het Oosten. Stalin kon zich niet indenken dat hij het bij het verkeerde eind had, en weigerde rekening te

houden met de potentiële consequenties van een misrekening. In tegenstelling, hij bleef bij zijn eigen overtuiging en zocht heil in zoektocht naar een diplomatieke oplossing om Hitler te bevredigen, terwijl hij er alles aan deed hem niet te provoceren (Gorodetsky, 1999, p. 321). Gorodetsky concludeert dat Stalin niet daadwerkelijk misleid was door de inlichtingen van de Duitsers of zijn eigen diensten. Hij stelt dat Stalin ‘duidelijk leed aan zelfbedrog, terwijl hij voortdurend rationale justifications verzint voor zijn misvattingen’ (Gorodetsky, 1999, p. 322).

Stalins redematies lijken een bevestiging van de aannames van het klassiek realisme. Zijn redematies waren gebaseerd op een analyse van de *balance of power* tussen de grootmachten van Europa (Gorodetsky, 1999, p. 316). De houding van Engeland, Frankrijk en de Sovjetunie richting het agressieve Duitsland is een voorbeeld van het concept *buck-passing* – waarbij geen staat de prijs wil betalen om de agressie in te dammen, maar de verantwoordelijkheid doorschuift (Donnelly, 2000, p. 109). Stalin ziet dit en waarschuwt het Westen dat hij niet: ‘de kastanjes uit het vuur wil halen’ (Bullock, 1991, p. 652; Montefiore, 2009, p. 288; Tucker, 1990, p. 594). Bovendien was zijn beleid gericht op veiligheidsmaximalisatie, en streefde hij dit ‘ideologieloos’ na door het Molotov-Ribbentrop pact – twee ideologisch conflicterende machten die ondanks de verschillen samenwerken voor nutsmaximalisatie (Gorodetsky, 1999). Het realisme is ongeschikt om de irrationaliteit van Stalins koppigheid te verklaren, waardoor mobilisatie werd uitgesteld. Desondanks stelt het klassiek realisme wel vragen aan de relevantie van de persoonlijkheidsaandoening en keuzes van Stalin. Het conflict zou namelijk slechts een gevolg zijn van de geopolitieke situatie, waar Duitsland directe toegang wilde tot de Russische olievelden, arbeidskracht en *Lebensraum* (Bullock, 1991, p. 738). Bovendien was Duitsland militair superieur, daardoor waren de opties beperkt voor Stalin, met als gevolg dat zijn keuzes überhaupt de uitkomst niet of beperkt zouden beïnvloeden (Gorodetsky, 1999, p. 323). Kortom, Stalin was wellicht enigszins relevant, maar niet in de mate dat het de uitkomst beïnvloedde. Derhalve, staten zijn de voornaamste actoren en de rol van individu of de binnenlandse politiek zijn ondergeschikt. Deze benadering is echter lastig houdbaar als men kijkt naar de gevolgen van Stalins beleid op de opties die hij had. De zwakke staat van het Rode Leger was namelijk verwijtbaar aan Stalins toedoen, door de Zuiveringen in het Rode Leger in 1936-1938 (Stone, 2015, p. 332). Ten tweede had Stalin strategische fouten gemaakt omtrent de modernisering van het leger en de bouw van fortificaties – dit wordt verder toegelicht bij het gedeelte ‘cultuur van angst’. Als derde argument was Stalin vlak voor de oorlog met Duitsland een oorlog met Finland begonnen. Dit liep uit op een fiasco, waardoor Hitler de slechte staat van het Rode Leger zag (Bullock, 1991, p. 704; Tucker, 1990, pp. 604-605). Door deze oorlog beperkte dus Stalin zelf

zijn opties nog verder. Bovendien wordt de miscalculatie van Stalin en de behoefte om Hitler niet te provoceren maar te bevredigen, ook bestempeld als ‘waarschijnlijk de tweede grootste significante factor tijdens de ramp welke de Russen overkwam op 21 juni 1941’ stelt historicus Gorodetsky (1999, p. 321).

Nadat het Molotov-Ribbentrop pact was gesloten was de internationale gemeenschap geschokt door de samenwerking tussen Hitler en Stalin, wat imagoschade voor de Sovjetunie als gevolg had – in zowel Westerse als Communistische kringen. Stalin wilde dit compenseren door Finland in te nemen (Bullock, 1991, p. 703; Tucker, 1990, pp. 594-604). Volgens Rancour-Laffierre (1988) was de oorlog tegen Finland ook een uiting van Stalins psychopathologische behoeften. Zijn theorie is dat Stalin zich identificeerde met de agressor, Hitler, om zijn onrust te verminderen. Hij legt uit dat Stalin dacht dat hij Finland kon verslaan. Dit werd gevoed door een onbewuste angst voor Hitler – Hitler zou hem kunnen verslaan. Zijn psychologisch proces maakt van hem de agressor – niet Hitler, maar ik. En van Finland het slachtoffer – niet ik, maar Finland. Zo projecteert Stalin zijn angst voor Hitler op Finland en wordt zelf de agressor (Rancour-Lafferriere, 1988, p. 489). Hij keek de *blitzkrieg* tactiek van Hitler af, dit liep echter uit op een fiasco. De Finnen verzetten zich door een sterk moraal en strategische gebruik van bossen en meren. Toen de Finnen zich uiteindelijk overgaven was de schade voor de Sovjetunie al geschied: Hitler zag de zwakke militaire staat van de Sovjetunie (Bullock, 1991, p. 704; Tucker, 1990, pp. 604-605). Wat zorgde voor een misrekening van Hitler; die dacht dat hij het leger in één veldslag kon verslaan (Bullock, 1991, pp. 592, 705, 740; Tucker, 1990, p. 618) Stalin gaf de schuld aan zijn omgeving in plaats van dat hij zichzelf aansprakelijk hield, terwijl hij wel verwijtbaar was.. Door de oorlog met Finland wordt duidelijk dat het leger verbeterd moet worden (Tucker, 1990, pp. 605, 606, 609).

Cultuur van angst

De cultuur van angst binnen de partij en de Volkscommissariaten vonden de oorsprong in de Grote Terreur van 1936-1938. Deze Zuiveringen maakte Stalin de almachtig – nadat hij met koude calculaties en meedogenloosheid zijn oppositie had uitgeroeid of onschadelijk had gemaakt (Bullock, 1991, p. 491; Ihanus, 1999, p. 78; Montefiore, 2009, p. 235). Hierdoor was hij ‘een volkomen ander mens’⁷ geworden – absoluut wantrouwig,

⁷ In dit hele paper worden citaten gebruikt van mensen uit de directe omgeving van Stalin – deze heeft de auteur, in de meeste gevallen, gehaald uit secundaire literatuur. De verwijzing staat in veel gevallen

meedogenloos en met een grenzeloos zelfvertrouwen'. Dit maakte hem echter ongeschikt de gevaarlijke situatie met Hitler in te schatten (Montefiore, 2009, pp. 283, 287). Stalin ontpopte zich als de absolute dictator: iedereen wist, zei Chroesjtsjov dat 'Stalins woord wet was'. Mikojan stelde ook dat de persoonlijkheidscultus ervoor zorgde dat niemand meer tegen hem in durfde te gaan (Montefiore, 2009, p. 235). Stalin rationaliseerde de zuiveringen door iedereen ervan te overtuigen dat een ieder 'vijand van de staat' kon zijn (Montefiore, 2009, p. 237). Als gevolg werden er tienduizenden⁸ officieren uit het Rode Leger verwijderd – waaronder vele goede generaals met ervaring, dit had een vernietigend effect op de kwaliteit van het leger (Stone, 2015, p. 332). Deze werden vervolgens vervangen met onervaren krachten, die 'politiek betrouwbaar' waren, 'maar achterlijk in hun intellectuele vermogens' (Bullock, 1991, p. 591). Iedereen wist, zei Chroesjtsjov dat 'Stalins woord wet was'. Mikojan stelde ook dat de persoonlijkheidscultus ervoor zorgde dat niemand meer tegen hem in durfde te gaan (Montefiore, 2009, p. 235). In het Kremlin hing een sfeer van angst een wantrouwen, als gevolg van Stalins wraakzucht (Bullock, 1991, p. 683), deze sfeer van angst, Stalin persoonlijkheidscultus en zijn koppigheid zorgden bij de aanloop naar operatie Barbarossa voor grote strategische fouten. Zo blijft hij lang geloven in het nut van de cavalerie en arresteerde hij vlak voor de oorlog Vannikov, één van de beste bewapeningsexperts in het land, en bleef juist vertrouwen op incompetente adviseurs (Bullock, 1991, pp. 751-754; Montefiore, 2009, p. 326).⁹ Waardoor er teveel vertrouwd werd op cavalerie, te weinig op tanks, fortificaties niet af waren tijdens de invasie en wapentuig verouderd was. Ondanks Stalins aandeel in de slechte staat van het leger, door de Zuiveringen en strategische fouten, zoekt hij altijd iemand die moet dienen als zondebok – zelfs al trof hen geen blaam (Montefiore, 2009, pp. 325-327, 331).

Naarmate de waarschuwingen en lichteningen toenamen moest Stalin balanceren tussen zijn onterechte hoop op een diplomatieke doorbraak en het toenemende bewijs van een invasie (Montefiore, 2009, p. 330). Dit was waarschijnlijk de meest weifelachtige periode van zijn carrière (Bullock, 1991, p. 741). Tevens 'verdubbelde de onwezenlijke sfeer van terreur en onkunde' naarmate het aftellen naar de oorlog begon. Stalin werd steeds 'onevenwichtiger',

pas na één of meerdere zinnen. In dit geval betekent het dat de verschillende quotes allemaal uit die bron komen; in dit geval uit: (Montefiore, 2009, pp. 283, 287).

⁸ Het aantal gezuiverde (sommige hebben het slechts over geëxecuteerde officieren, andere ook over gearresteerde of ontslagen officieren) officieren verschilt per bron. Stone (2015, p. 332) telt 40.000, Tucker (1990, p. 588) zegt dat het leger van 50.000 officieren is 'leeg geroofd', Figes (2014, p. 306) telt in de periode van 1937-1941 80.000 executies. (Stone, 2015, p. 332). De middel en hoge bestuurslaag was voornamelijk aangepakt; het leger had 3 van de 5 maarschalken, 13 van de 15 bevelhebbers, 62 van de 80 legerkorpsbevelvoerders en ten slotte 110 van de 195 divisiebevelvoerders verloren (Rutherford, 1966, p. 390).

volgens Mikojan, maar ongeacht zijn onevenwichtigheid was hij nog steeds overtuigd van zijn eigen onfeilbaarheid, ook over de wapenproductie, ondanks zijn gebrek aan technische kennis. Als men het te vaak met Stalin oneens was, dan waren ze hun leven niet zeker (Montefiore, 2009, p. 323). Toen zijn omgeving de directe oorlogsdreiging begon te voelen, werden ze heen en weer geslingerd tussen de onfeilbaarheid van Stalins overtuigingen en de werkelijkheid van de komende oorlog. Toen Stalin zich eenmaal ging klaarmaken voor de oorlog deed hij dat halfslachtig – uit angst om Duitsland te provoceren en zo het zelf te veroorzaken (Montefiore, 2009, p. 333). Bij rapporten over Duitse verkenningsvluchten vroeg hij zich af of Hitler daar zelf vanaf zou weten en weigerde vervolgens meer maatregelen te nemen.⁹ Zjoekov, de competente generaal, schatte Stalin goed in. Hij durfde het enigszins oneens met hem te zijn, maar durfde echter nog niet een mobilisatie voor te stellen. Als hij dat had voorgesteld had Stalin waarschijnlijk met hem afgerekend. Zelfs wanneer de komst van de invasie niet meer te ontkennen viel – de bewijslast stapelde zich zo op en de informatie kon niet meer geïnterpreteerd worden als gezaaide verwarring door Churchill of verraad van Stalins spionnen en officieren – trok Stalin elk rapport en waarschuwing in twijfel. Hij dacht dat hij omringd was met saboteurs en leugenaars die hem in conflict met Hitler wilde krijgen (Montefiore, 2009, pp. 333-335). Wanneer Zjoekov het eindelijk durfde om toch aan een mobilisatie voor te stellen, vroeg Stalin hem kwaad of hij niet begreep dat het dan oorlog werd. Desondanks zette Zjoekov en Timosjenko door en stelden de mobilisatie twee dagen later weer voor, in het bijzijn van meer magnaten. Deze waren het of eens met Stalins ‘maniakale hersenschimmen’ of waren stil. Stalin bleef zeggen: ‘je moet je wel realiseren dat Duitsland nooit Rusland aan zal vallen’(Montefiore, 2009, p. 337). Zelfs toen de Duitse schepen al onderweg waren dacht hij dat het een provocatie was. Nieuwe bewijzen werden nog steeds afgedaan als Engelse provocatie en leugens. Stalins terreur kon echter de informatiestroom niet meer tegenhouden (Montefiore, 2009, p. 337). Het balanceren tussen de realiteit en zijn eigen onfeilbaarheid werd steeds ondragelijker. De nacht voor de invasie bleef hij een ieder, en zichzelf overtuigen dat Hitler niet zou binnenvallen. Toch vroeg hij twijfelend aan Mikojan: ‘Hij heeft toch niet besloten oorlog te voeren?’ (Montefiore, 2009, p. 238).

⁹ Een argument voor de stelling van Ranfiour-Laffiere. Dit komt meerdere malen naar voren – dat Stalin de schuld legt bij de *Wehrmacht*, Duitse generaals en diplomaten in plaats van bij Hitler. Dit wijst ernaar dat Stalin Hitler om zijn persoon lijkt te vertrouwen, in plaats om zijn rationele redeneringen die hem zou behoeden voor oorlog met de Sovjetunie. Of dat hij doordat hij zich identificeert met Hitler denkt dat alleen hij rationeel denkt, en de militaire top van de Duitsers niet. Beide verklaringen wijzen echter naar identificatie met Hitler.

Zoals in het theoretisch kader beschreven heeft Stalin twee sterke driften – een verdedigingsdrang om zijn ego te beschermen en een overtuigingsdrang om zijn omgeving te overtuigen van zijn ego. Deze driften worden gevoed door zijn paranoia, waardoor hij denkt dat hij omringt is van vijanden, en de driften worden in stand gehouden door zijn narcisme - hij is nauwelijks in staat zijn ongelijk in te zien en valt systematisch de legitimiteit van tegensprekende bronnen en personen aan (Bullock, 1991, pp. 492, 493). Zijn middel om zijn politieke en psychopathologische behoeften te bevredigen berust op terreur en dwang; waarbij zijn doel altijd de excessieve middelen heiligt (Bullock, 1991, p. 379). De terreur intensiveert op het moment dat de waarschuwingen toenemen; steeds probeert hij zijn overtuigingen overeind te houden door ontkenningen, rationalisaties en agressie tegen de zender (Montefiore, 2009, p. 323). Dit is slechts mogelijk doordat hij alle oppositie uit de weg heeft geruimd tijdens de Grote Terreur, waardoor het Sovjetsysteem als het ware een verlengstuk is geworden van zijn persoon (Birt, 1993, p. 623; Montefiore, 2009, p. 356). Als gevolg heerst er een cultuur van angst en wantrouwen in de bestuurlijke top, desondanks blijft er sprake van moed en enige vorm van tegenspraak tegen Stalin, die zich kunnen verschuilen achter de opstapelende bewijslast van de invasie (Bullock, 1991, p. 683; Montefiore, 2009, pp. 331-338). De druk stijgt en Stalins onrust vermeerdert. Stalin die zich identificeert met de agressor, Hitler, wordt zelf de agressor richting Finland. Zo vermindert hij zijn eigen persoonlijke onrust, maar ziet Hitler de zwakke staat van het Rode Leger (Rancour-Laferriere, 1988, p. 489). De bewijslast komt op een gegeven moment in conflict met Stalins onfeilbaarheid, waardoor er gebalanceerd moet worden tussen de overtuigingskracht van Stalins persoonlijkheidscultus en dwang van zijn systeem van terreur, en de steeds overtuigendere informatie van de Duitse invasie die komt (Montefiore, 2009, p. 333).

Operatie Barbarossa

22 juni 1941 vroeg in de ochtend rukte de Duitsers op naar de Sovjetunie; de grootste militaire operatie van de wereldgeschiedenis – in termen van aantal ingezette troepen en slachtoffers (Bullock, 1991, p. 741; Figes, 2014, p. 305). Zelfs toen kon Stalin de situatie niet onder ogen zien, hij blijft nog steeds volhouden dat de oorlog wellicht ‘een provocatie van een paar Duitse officieren was’. Hij kon nog steeds niet geloven dat Hitler hem bedrogen had: ‘Hitler weet hier gewoon niets van.’ Von Ribbentrop, de Duitse ambassadeur naar de Sovjetunie, zou hem bedrogen hebben (Bullock, 1991, p. 768; Montefiore, 2009, p. 344). Nog steeds verwachtte hij dat de Duitse minister van Buitenlandse Zaken – Von der Schulenburg zou komen met ‘een lijst met politieke, economische en mogelijk territoriale eisen van Hitler.’ Het tegendeel bleek waar, toen Molotov hem mededeelde dat Hitler de oorlog had verklaard. Na Molotovs mededeling kreeg het Rode Leger pas toestemming om terug te vechten, al mochten ze de Duitsers niet achtervolgen over de grens (Bullock, 1991, p. 769; Montefiore, 2009, pp. 345, 346). De Sovjetleiders vanuit Moskou konden amper contact krijgen met het front, waardoor ze een slecht beeld konden krijgen van de totale omvang van de chaos. Dit blijkt duidelijk uit het onrealistische legerorder nr. 3: Het Sovjetfront moest de Duitsers terugdrijven over de grens in één offensief (Bullock, 1991, p. 776). Steeds meer kreeg Stalin te horen over het succes van de Duitsers en het falen van de Sovjettroepen. Zijn reactie op nederlagen bleef onveranderd: terreur (Montefiore, 2009, pp. 348-350). De verantwoordelijken moesten ‘onthoofd’ worden, ondanks dat Stalin zelf verwijtbaar was door zijn misrekening, koppigheid en terreur voor de omvang van de schade (Bullock, 1991, p. 769). Op 22 juli maakte Mechlis bekend, op reactie van vele verzoeken, dat er geen toestemming gevraagd hoefde te worden voor de executies van ‘verraders’. Dezelfde dag werden er ook vier bevelhebbers van het Westelijke front geëxecuteerd. (Montefiore, 2009, pp. 348-350). Stalins narcistische karakter blijkt uit de eerste dag van de oorlog, hij is totaal in verwarring dat hij het bij het verkeerde eind had; desondanks zoekt hij gelijk bevelhebbers om de schuld aan te geven, om zo zijn eigen ego te beschermen. Zijn reactie is een reactie van willekeur en agressie, de executies van ‘verraders’ behoefde immers geen toestemming. Dit was een herhaling van de Grote Terreur, wat zich ook uitspreidde over heel het land doordat beschuldigd worden genoeg reden was om ook gearresteerd of geëxecuteerd te worden (Montefiore, 2009, pp. 238, 239).

Nog geen week na de invasie, 28 juni, waren de Duitsers al bijna 500 kilometer binnengedrongen in Sovjetterrein. Ze omsingelden 400.000 troepen en namen Minsk in, wat de weg naar Moskou opende (Montefiore, 2009, p. 351). De spanning liep hoog op tussen het Politbureau en de generaals die de militaire beslissingen moesten nemen. (Montefiore, 2014, p. 352). ‘Stalin, die altijd zo’n kalme indruk maakte en zijn woorden en bewegingen steeds met zorg koos, kon zich nu niet beheersen. (Bullock, 1991, p. 776). Toen uitte Stalin zich pas in oprechte wijze over de oorlog: ‘Alles is verloren, ik geef het op. Lenin stichtte onze staat en wij hebben het verkloot’. De val van Minsk was een afgang van Stalin tegen over zijn kameraden en zichzelf. Dit was de ergste crisis van zijn carrière. Stalin kwam de volgende dag niet opdagen, hij ‘had zichzelf voor iedereen opgesloten, ontving niemand en nam de telefoon niet op.’ Het onvermijdelijke gevolg was een machtsvacuüm – wat nog geen week duurde (Figes, 2014, p. 305; Montefiore, 2009, p. 353). Als gevolg van de invasie was zowel Stalins ego als de revolutie in gevaar – zijn zelfvertrouwen stortte in en de revolutie ging zijn diepste crises door (Birt, 1993, p. 619; Figes, 2014, p. 306). Door de val van Minsk realiseerde Stalin pas hoe gevaarlijk de situatie was, en raakt hij in ‘diepe depressie’ volgens Stalins dochter Svetlana (Bullock, 1991, pp. 776, 777). Ondanks de grote fouten komen de partijmagnaten naar Stalins datsja in Koentsevo, om hem te vragen om leiding. Daar troffen ze een ‘magere... verwilderde... afgetobde’ Stalin die eerst dacht dat ze kwamen om hem te arresteren (Montefiore, 2009, pp. 354, 355). Dit geeft aan dat Stalin zijn gemaakte fout beseftte. Molotov en de partijmagnaten pleitten echter voor terugkomst van Stalin; die in twijfel vroeg: ‘Kan ik het land naar de uiteindelijke overwinning leiden? Misschien zijn er betere kandidaten.’ Unaniem spreken de magnaten hun vertrouwen uit waardoor Stalins opluchting voelbaar was: ‘de spanning verdween van zijn gezicht’(Montefiore, 2009, p. 355). Door dit beroep van het Politbureau overwint Stalin zijn angst en wanhoop, en keert hij 1 juli terug naar het Kremlin. (Bullock, 1991, pp. 777, 778). Door herwonnen zelfvertrouwen durfde hij nog één grote gok aan: hij gokte al zijn macht op zijn eigen kundigheid om de Sovjetunie – het land, zijn mensen en het idee van de revolutie – te redden van zijn ondergang (Figes, 2014, pp. 306, 307). Montefiore stelt dat Stalin zijn positie alleen kon behouden doordat hij al zijn rivalen al had gedood. In elk ander systeem zou de ‘militaire ineensstorting’ en Stalins ‘dwaasheden als bevelhebber’ geleid hebben tot een verandering van de regering (Montefiore, 2009, p. 356). Zelfs wanneer de Sovjetunie door haar grootste crisis gaat – ten gevolge van Stalins miscalculatie, zij alsnog al haar vertrouwen stelt op zijn vaardigheid de Sovjetunie weer te redden.

Stalin wijkt ook niet af van zijn strategie om terreur te gebruiken voor zijn doelen. Zoals op de eerste dag van de invasie Stalin de bevelhebbers aan het front verantwoordelijk houdt en executeert, is ook na zijn depressie terreur weer het middel om het leger discipline bij te brengen (Montefiore, 2009, pp. 348-350). In de oorlog stopt de terreur tegen het Rode Leger dan ook niet – het wordt bij tijden zelfs verhevigd. Het leger was gedemoraliseerd door de Zuiveringen van de terreur en de *blitzkrieg* van Nazi-Duitsland. De eerste dagen van de invasie was voornamelijk demoraliserend voor de troepen, door de kansloosheid van het Rode Leger en gebrek aan leiding. Op 16 augustus 1941, nog geen twee maanden na de invasie, gaf Stalin order 270 uit. ‘Vecht tot de laatste man’ droeg Stalin het Rode Leger op. In deze order stonden harde maatregelen tegen soldaten die zich overgaven. Dat waren deserteurs, die allen vogelvrij verklaard werden. Daarnaast werd het de soldaten verplicht, dat als ze omsingeld werden, ze moesten terugvechten tot de laatste man. Het gruwelijkste detail was dat de familie van de deserteur ook als ‘verrader van het moederland’ werd beschouwd en daardoor gearresteerd werden. Soldaten die zich overgaven moeten met ‘alle beschikbare middelen worden vernietigd, terwijl hun families van alle ondersteuning verstoken zullen blijven’. Dit kosten miljoenen onschuldige levens van soldaten en families (Figes, 2014, pp. 310, 311; Montefiore, 2009, pp. 357, 358). Stalin verklaarde dit beleid met de uitspraak: ‘Er zijn geen Sovjetgevangenen, alleen verraders’ (Taylor, 1979). Stalin eiste van het leger onbegrensde loyaliteit, ondanks dat hij hen zo tekort had geschoten. Dit was niet zonder resultaat: de Duitse inlichtingdiensten viel het op dat de Sovjettroepen, zelfs in hopeloze situaties, tegenstand bleven bieden (Bullock, 1991, p. 780).

Naast de terreur verandert er ook weinig in het wantrouwen van de Russische bevelhebbers. Melchis, bekend wegens zijn wantrouwen jegens officieren, werd de taak gegeven om de officieren te controleren op sabotage. Iedere officier kon het oordeel van verraad ten deel vallen, als deze faalde een order uit te voeren – hoe onrealistisch het bevel ook was. Dezelfde methode als tijdens de terreur werd weer toegepast; door middel van marteling werden schuldbekentenissen van een complot tegen Stalin afgedwongen. Het doel was om een zondebok te vinden voor de Duitse doorbraak bij Minsk. De zondebok werd gevonden in generaal Pavlov en zijn officieren. Als er een daadwerkelijk onderzoek was uitgevoerd naar de schuldige van de chaos – zoals bijvoorbeeld na Pearl Harbour was gebeurd – dan was er maar één hoofdverantwoordelijke mogelijk geweest: Stalin (Bullock, 1991, p. 778; Figes, 2014, pp. 310, 311; Montefiore, 2009, pp. 356, 357). Met de terreur en de afgedwongen schuldverklaringen werd zowel Stalins positie als ego beschermd. In de loop van het conflict ontwikkelde Stalin echter een betere relatie met zowel zijn staf als de militaire

top. Dit proces, wat hij doormaakte in 1941-1942, kostte echter wel een hoge prijs. Voor Stalins koppigheid moest zowel het Rode Leger als de Sovjetburgers een hoge prijs betalen (Bullock, 1991, p. 779).¹⁰

¹⁰ Negen miljoen militairen stierven, waren vermist, of verloren hun leven in gevangenschap en daarnaast moesten 20 miljoen Sovjetburgers de 'Grote Vaderlandse Oorlog' met het leven bekopen (Stone, 2015, p. 331).

Discussie en conclusie

Stalins psychopathologie komt het duidelijkst naar voren in zijn onvermogen overtuigingen bij te stellen en zijn overdreven reactie op oppositie, kritiek en tegenspraak. Er is een parallel zichtbaar tussen Stalins wantrouwen bij de Grote Terreur en operatie Barbarossa. Stalins paranoia naar partijgenoten voorafgaand de Grote Terreur was niet onterecht, er waren immers facties binnen de partij die hem af wilde zetten en Kirov genoot veel steun van Partijgenoten als potentiële vervanger van Stalin (Figes, 2014, pp. 238-240). Desondanks reageerde hij overdreven; hij zag veel meer vijanden dan er waren, zijn gebrekkig geweten stond hem toe duizend onschuldigen uit de weg te ruimen mits hij een enkele ‘verrader’ daarmee ook uit de weg ruimde. Net zoals zijn wantrouwen vooraf de Grote Terreur verklaarbaar was, was zijn wantrouwen richting het Westen en vertrouwen richting Hitler verklaarbaar – vanuit realistisch perspectief – en in eerste plaats niet ziekelijk. Het ziekelijke was zijn heilige overtuiging dat dit de waarheid was, waardoor hij veel informatie onterecht afdeed als leugenachtig en iedereen angst inboezemde die het met hem oneens was (Gorodetsky, 1999, pp. 316-323). Stalin voerde terreur tegen de inlichtingen over de invasie – om zo zijn vertrouwen in Hitler en wantrouwen voor het Westen in stand te houden. Hij verdringt en rationaliseert de feiten over de dreiging, en valt de boodschappers van deze informatie, bij tijden, agressief aan. Hij blijft de partijmagnaten van zijn gelijk overtuigen, zelfs als Duitsland al is binnengevallen. Als een paranoïde narcist beschermt Stalin tegen elke prijs zijn fragile ego, wat gevolgen heeft op de voorbereiding voor de oorlog. Of in Lasswells woorden: Stalin verschoof zijn persoonlijkheidsstoornis – zijn paranoia, defect geweten en narcisme – door middel van het wantrouwen en terreur tegen conflicterende informatie op het Sovjetbeleid.

Dit weerhield de Sovjetunie om *Realpolitik* te voeren; Stalins verwarring weerhield rationeel beleid en zorgde juist voor een cultuur van angst binnen de Partij en Volkscommissariaten. De cultuur van terreur en angst, gevormd door de terreur, zorgde dat dit kon gebeuren. Hij kon weliswaar daardoor intern zijn positie verstevigen en zijn fragile ego beschermen, maar internationaal bracht hij daardoor de Sovjetunie aan de rand van de afgrond. Ondanks dat partijmagnaten en de militaire top getuigen geweest waren van Stalins grote strategische fouten en koppigheid, stelden zij hun vertrouwen weer op hem na Stalins depressie na de val van Minsk (Montefiore, 2009, pp. 354, 355). Stalin greep na de invasie en na zijn terugkeer na Minsk terug op zijn bekende strategieën om zijn ego te beschermen: hij

projecteert zijn schuld op anderen, blijft officieren wantrouwen en gebruikt terreur en dwang om zijn doelen te behalen. Zijn relatie met de bevelhebbers wordt echter wel in de loop van het conflict beter, wat meer tegenspraak mogelijk maakt (Bullock, 1991, pp. 777-779; Montefiore, 2009, pp. 348-350). Daarnaast had Stalin tienduizenden officieren geëxecuteerd, gevangengezet en ontslagen, enkele jaren voor de oorlog – waardoor de leiders van het Rode Leger onervaren en onkundig waren. Het realisme gaat ervan uit dat het individu niet relevant is, door zijn beperkte opties als gevolg van hiërarchie in het internationale systeem. Stalin had echter door persoonlijk toedoen, zijn keuze opties in de internationale politiek ontzettend beperkt. Zo was de militaire superioriteit van de Duitsers, ten minste gedeeltelijk, te wijten aan de Zuiveringen in het leger van 1936-1938 en de strategische fouten omtrent modernisering van het leger en de bouw van fortificaties – als gevolg van de cultuur van angst, waardoor keuzes gebaseerd werden op de willekeur van Stalins sentiment in plaats van op expertise (Montefiore, 2009, p. 315). Bovendien liet Stalin door de Sovjet-Finse oorlog deze gebreken aan Hitler zien (Bullock, 1991, p. 704; Tucker, 1990, pp. 604-605). Het eerste theoretische debat omvat de vraag of binnenlandse eigenschappen – in dit geval Stalin – relevant zijn voor de internationale politiek. Stalin beperkte zijn militaire opties als gevolg van zijn beleid en cultuur van angst, en vergroete de schade door zijn terreur en misrekening.

Dit onderzoek leert ons dat in zeldzame omstandigheden individuen onmisbaar worden om de internationale betrekkingen te begrijpen. Als een leider in staat is om zijn omgeving te ‘herstructureren’ en andere keuzes maakt dan een andere leider zou doen, dan wordt deze leider relevant. Al blijken zijn keuzes ook van invloed op de uitkomst, dan wordt de leider onmisbaar (Birt, 1993, pp. 608, 609; Greenstein, 1987, pp. 33, 34, 40, 46; 1992, p. 106). Zoals Verba stelt zijn leiders niet altijd onmisbaar voor adequate analyses, maar als het aan deze voorwaarden voldoet kunnen leiders niet weggelaten worden uit de analyse (Verba, 1961, p. 93). Stalin voldeed aan deze acties ten tijden van operatie Barbarossa; zijn narcisme en wantrouwen hadden door zijn miscalculatie en terreur de schade vergroot. Zo stelt Chroesjtsjov dat ‘de wil van Stalin zich niet slechts toonde in beslissingen die het interne leven van het land aangingen, maar ook in de internationale betrekkingen van de Sovjet Unie.’ (Khrushchev, 1956, p. 48). De psychologische persoonlijkheidsbenadering kent tekortkomingen, voornamelijk op het gebied van generaliseerbaarheid en systematisch onderzoek. Het realisme daarentegen heeft voor ogen om met zo weinig mogelijk aannames, vele casussen te kunnen verklaren. De psychologische benadering is daarom ongeschikt om toekomstige conflicten te voorspellen en dient niet als *Grand Theory*, desondanks is het een uiterst leerzaam perspectief om te reflecteren op gebeurde conflicten.

Literatuurlijst

- Arendt, H. (1979). *The Origins of Totalitarianism*. San Diego: Harcourt Brace Jovanovich.
- Binion, R. (1978). Doing Psychohistory. *The Journal of Psychohistory*, 5(3), 313.
- Birt, R. (1993). Personality and Foreign Policy: The Case of Stalin. *Political Psychology*, Vol. 14, No. 4, 607-624.
- Bullock, A. (1991). *Hitler en Stalin: parallele levens* Amsterdam: Agon B.V.
- Byman, D. L., & Pollack, K. M. (2001). Let Us Now Praise Great Men: Bringing the Statesman Back In. *International Security*, 25(4), 107-146.
- Carducci, B. J. (2009). *The Psychology of Personality: Viewpoints, Research, and Applications*: John Wiley & Sons.
- Christie, R., & Geis, F. L. (1970). *Studies in Machiavellianism*: Academic Press.
- Donnelly, J. (2000). *Realism and International Relations*. Cambridge [England]: Cambridge University Press.
- Faber, J. (1990). On Bounded Rationality and the Framing of Decisions in International Relations: Towards a Dynamic Network Model of World Politics. *Journal of Peace Research*, 27(3), 307-319.
- Figes, O. (2014). *Revolutionary Russia, 1891-1991*. London: Penguin Group.
- Gorodetsky, G. (1999). *Grand delusion : Stalin and the German invasion of Russia*: New Haven, CT etc. : Yale University Press.
- Greenstein, F. I. (1987). *Personality and Politics Problems of Evidence, Inference, and Conceptualization*: Princeton : Princeton University Press.
- Greenstein, F. I. (1992). Can Personality and Politics Be Studied Systematically? *Political Psychology*, Vol. 13, No. 1, 105-127.
- Hermann, M. G., & Hagan, J. D. (1998). International Decision Making: Leadership Matters. *Foreign Policy*, No.110, Special Edition: *Frontiers of Knowledge*, 124-137.
- Ihanus, J. (1999). Water, Birth and Stalin's Thirst for Power: Psychohistorical Roots of Terror. *The Journal of Psychohistory*, 27(1), 67.
- Keohane, R. O. (1986). Theory of World Politics: Structural Realism and Beyond *In Neo-Realism and Its Critics*. New York: Colombia University Press.
- Khrushchev, N. (1956). *Crimes of the Stalin Era*. New York.
- Lasswell, H. D. (1960). *Psychopathology and politics* (New ed. / with afterthoughts by the author.. ed.): New York etc. : The Viking Press.
- Montefiore, S. S. (2009). *Stalin: aan het hof van de rode tsaar*. Houten: Uigeverij het Spectrum.
- Montefiore, S. S. (2014). *Stalins jeugdijaren : van rebel tot rode tsaar*. [Amsterdam]: Nieuw Amsterdam Uitgevers.
- Morgenthau, H. J. (1954). *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. NewYork: Alfred A. Knopf.
- Post, J. M. (1993). Current Concepts of the Narcissistic Personality: Implications for Political Psychology. *Political Psychology*, 14(1), 99-121. doi:10.2307/3791395
- Rancour-Laferriere, D. (1988). The mind of Stalin on the eve of Hitler's invasion of the Soviet Union. *Journal of Psychohistory*, 15(4), 481-500.
- Renshon, J. (2008). Stability and Change in Belief Systems. *Journal of Conflict Resolution*, 52(6), 820-849. doi:10.1177/0022002708323669
- Runyan, W. M. (1988). Progress in Psychobiography. *Journal of Personality*, 56(1), 295-326. doi:10.1111/j.1467-6494.1988.tb00470.x
- Rutherford, B. M. (1966). Psychopathology, Decision-Making, and Political Involvement. *The Journal of Conflict Resolution*, 10(4), 387-407.
- Shneidman, J., & Levine-Shneidman, C. (1985). Psychohistory: Expanding the Parameters of Historical Causality. *The Journal of Psychohistory*, 12(3), 353.

- Stephanson, A. (2001). Stalin's Hyper-Realism. *Diplomatic History*, 25(1), 129-139. doi:10.1111/0145-2096.00253
- Stone, D. R. (2015). Operations on the Eastern Front, 1941-1945 *The Cambridge History of the Second World War. Volume 1: Fighting the War* (pp. 331-357). Cambridge: Cambridge University Press.
- Taylor, A. J. P. (1979). *De Oorlogs-Bazen: Zij bepaalden het verloop van de Tweede Wereldoorlog*. Ede: Uitgeverij L.J Veen B.V.
- Tucker, R. C. (1965). The Dictator and Totalitarianisme. *World Politics*, Vol. 17. No. 4, 555-583.
- Tucker, R. C. (1990). *Stalin in power: the revolution from above, 1928-1941*. New York: Norton.
- Verba, S. (1961). Assumptions of Rationality and Non-Rationality in Models of the International System. *World Politics*, 14(1), 93-117. doi:10.2307/2009558
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*. New York: Random House.